

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 436

**Rachunkowość na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)



© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-591-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Maria Aluchna, Olga Mikołajczyk: Akcjonariusze vs. interesariusze. Przypadek raportowania zintegrowanego / Shareholders vs. stakeholders. The case of integrated reporting	11
Joanna Antczak: Wypadki chemiczne a bezpieczeństwo ekologiczne / Chemical accidents vs. ecological security	21
Anna Balicka: Sprawozdawczość środowiskowa – światowe trendy ujawniania informacji środowiskowych / Environmental reporting – world trends of disclosure of environmental information	30
Aleksandra Banaszkiwicz, Ewa Makowska: Rewizja finansowa a wiarygodność sprawozdań finansowych / Financial audit vs. financial statements credibility	39
Aurelia Bielawska: Realizacja idei społecznej odpowiedzialności biznesu w rzemiośle / The idea of Corporate Social Responsibility (CSR) in craft	48
Ewa Chojnacka, Jolanta Wiśniewska: Raportowanie danych CSR w Polsce / Reporting on CSR data in Poland.....	55
Marlena Ciechan-Kujawa, Katarzyna Goldmann: Analiza komparatywna wykorzystania i oceny przydatności analizy finansowej w praktyce firm audytorskich i jednostek gospodarczych w Polsce / Comparative analysis of the use and evaluation of the usefulness of financial analysis in the practice of auditing companies and business entities in Poland.....	64
Anna Dąbkowska: Wpływ raportu Liikanena na zmiany w regulacjach sektora bankowego w Niemczech / The impact of Liikanen report on changes in regulations of the banking sector in Germany.....	75
Anna Dubel: Analiza porównawcza kosztów adaptacji i zapobiegania zmianom klimatycznym / Comparative analysis of climate mitigation and adaptation costs	84
Justyna Dyduch: Możliwości wykorzystania informacji pochodzących z ewidencji księgowej w środowiskowej analizie finansowej przedsiębiorstwa – wyniki badań ankietowych / Possibility of using information from accounting records in environmental corporate financial analysis – survey research results.....	93
Danuta Dziawgo: Znaczenie raportowania pozafinansowego w opinii indywidualnych inwestorów / Non-financial reporting importance from individual investors' perspective.....	105

Justyna Fijałkowska: Raportowanie informacji niefinansowych zgodnie z nową dyrektywą UE 2014/95/EU jako wyzwanie dla przedsiębiorstw / Non-financial information reporting following UE 2014/95/UE new directive as a challenge for companies	115
Tomasz Gabrusewicz: Wybrane problemy stosowania wyceny w wartości godziwej do wyceny bilansowej / Selected aspects of applying valuation at fair value to balance sheet valuation.....	123
Marzena Hajduk-Stelmachowicz: Pułapki decyzyjne a system zarządzania środowiskowego / Decision-making traps related to the environmental management system.....	133
Dominika Kordela: Crowdfunding w Polsce – koncepcja finansowania społecznościowego / Crowdfunding in Poland – the concept of social financing	143
Angelika Kuligowska, Michał Moszyński, Damian Walczak: Ryzyko oraz jego świadomość w kontekście odpowiedzialności za szkody środowiskowe w Polsce / Risk and its awareness in the context of liability for environmental damages in Poland.....	154
Agnieszka Kurdyś-Kujawska: Ubezpieczenia gospodarcze jako czynnik zapewniający zrównoważony rozwój gospodarstw rolnych / Business insurances as a factor to ensure sustainable economic development of farms ...	163
Małgorzata Kutera: Etyczne aspekty zwalczania nadużyć finansowych / Ethical aspects of combating financial frauds	174
Jan Michalak: Raport strategiczny jako źródło informacji dla inwestorów społecznie odpowiedzialnych w Wielkiej Brytanii. Wyniki badań empirycznych / Strategic report as a source of information for socially responsible investors in UK. Empirical research results.....	186
Joanna Pawłowska-Tyszko: Nowe instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie krajów członkowskich UE a rozwój zrównoważony / New instruments of risk management in agriculture of the member states of the EU vs. sustainable development	199
Kamila Prucia: Projekt naukowy jako narzędzie finansowania nauki / A scientific project as a financing tool for science	209
Ksymena Rosiek: Koszty środowiskowe w sektorze wodno-kanalizacyjnym / Environmental costs in water and sewage sector	219
Anna Serwatka: Druk w polskich firmach i na uczelniach oraz jego wpływ na środowisko / Printing in Polish companies and at universities and its impact on the environment	231
Hanna Sikacz: Wpływ CSR na sytuację finansową przedsiębiorstw – przegląd badań / The impact of CSR on the corporate financial performance – a review of research.....	241
Dorota Śładkiewicz, Piotr Wanicki: Istota społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie kreowania wartości przedsiębiorstwa / The essence of corporate social responsibility in creating company value.....	253

Monika Sobczyk: W poszukiwaniu wpływu dokonań CSR na wyniki finansowe / Searching the impact of corporate social performance on corporate financial performance	261
Anna Spoz: Wpływ finansyzacji na działalność i sprawozdawczość przedsiębiorstw / The impact of financialization on the model business of enterprises and their financial reporting	270
Lidia Włodarska-Zoła: Venture capital jako źródło finansowania przedsięwzięć innowacyjnych w świetle polityki wspierania innowacyjności / Venture capital as a source of financing innovative undertakings in the light of the policy of supporting innovativeness.....	278
Aleksander Zawadzki, Marlena Rybacka: Falszowanie sprawozdań finansowych w opinii biegłych rewidentów / Financial statements fraud in the opinion of auditors	287
Katarzyna Ziętek-Kwaśniewska: Terminowość płatności w transakcjach między przedsiębiorstwami w Polsce / Punctuality of payments in transactions between businesses in Poland.....	296
Beata Zyznarska-Dworczak: Determinanty rozwoju sprawozdawczości niefinansowej w świetle pozytywnej i normatywnej teorii rachunkowości / Factors development of non-financial reporting in the light of positive and normative accounting theory	307

Wstęp

Idea zrównoważonego rozwoju wzbudza uzasadnioną uwagę zarówno w społeczeństwie, jak i w gospodarce oraz w nauce. Poszukujemy bowiem sposobu na racjonalne funkcjonowanie w złożonej rzeczywistości. Konieczne jest nie tylko naukowe opracowanie zasad zrównoważonego rozwoju, lecz także ich efektywna implementacja w praktyce gospodarczej. Nie bez znaczenia jest przy tym również społeczne poparcie dla idei zrównoważonego rozwoju.

Niewątpliwie problemy w zakresie ochrony środowiska oraz etyki prowadzonego biznesu stanowią ogromne wyzwanie rozwojowe. Nie możemy dopuścić, by stały się one barierą rozwoju naszej cywilizacji. Stąd też obecne koncepcje teoretyczne coraz częściej podkreślają konieczność ograniczania negatywnego wpływu prowadzonej działalności na interesariuszy oraz budowania wartości dodanej – rozumianej dużo szerzej niż dotychczas.

Współczesny świat spogląda na ideę zrównoważonego rozwoju z ogromną nadzieją, ponieważ oznacza ona szansę na zmianę filozofii gospodarowania z poszanowaniem zasad gospodarki rynkowej. Nie możemy tej szansy zmarnować. Ta wspaiała idea wymaga jednak jeszcze wiele pracy, zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym.

Tematów badawczych więc nie brakuje. Środowisko ekonomistów z dyscypliny „finanse”, a w tym „rachunkowość”, od dawna zaangażowane jest naukowo w prace badawcze dotyczące zrównoważonego rozwoju. Jednym z przykładów aktywności i profesjonalizmu naszego środowiska naukowego jest niniejsza publikacja.

W opracowaniu opublikowano wybrane artykuły dotyczące idei zrównoważonego rozwoju w zakresie rachunkowości, których autorami są osoby z uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Podkreślam wagę inspirujących treści poszczególnych opracowań. Istotny wkład w naukową jakość publikacji wnieśli także recenzenci. Zgłoszone przez nich uwagi i sugestie podniosły jeszcze wartość naukową opracowania.

Niniejsza publikacja jest naszym wspólnym sukcesem: autorów i recenzentów.

Danuta Dziawgo

Aleksander Zawadzki, Marlena Rybacka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: alexzaw@econ.umk.pl; marlenamysior@gmail.com

FALSZOWANIE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH W OPINII BIEGŁYCH REWIDENTÓW

FINANCIAL STATEMENTS FRAUD IN THE OPINION OF AUDITORS

DOI: 10.15611/pn.2016.436.29

JEL Classification: M410

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie praktyk związanych z fałszowaniem ksiąg rachunkowych oraz sprawozdań finansowych w ocenie biegłych rewidentów. Autorzy starają się odpowiedzieć na dwa pytania: Jakie praktyki fałszowania informacji finansowych są wykrywane w toku badania sprawozdania finansowego? Jak często audytorzy spotykają się z tego typu praktykami? Artykuł składa się z dwóch części: teoretycznej – przedstawiającej problematykę manipulowania i fałszowania sprawozdań finansowych oraz praktycznej – przedstawiającej wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów. Ankietowana grupa respondentów stwierdziła, że opisywane zjawisko nie jest częste. Zidentyfikowano również typowe działania prowadzące do fałszowania sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe: rachunkowość kreatywna, fałszowanie sprawozdań finansowych, oszustwo księgowo.

Summary: The aim of the paper is to identify practices related to financial reporting and accounting fraud in the opinion of auditors. In this paper the authors try to answer two questions: Which practices in financial reporting fraud are detected in the course of financial statement audit? How often the auditors encounter such practices? The paper consists of a theoretical part explaining the problems of manipulating and counterfeiting the accounting records, and a practical part presenting the results of survey among the auditors. The respondents concluded that the fraud was not so common. Also typical practices leading to falsifying financial statements have been identified.

Keywords: creative accounting, financial statement fraud, accounting fraud.

1. Wstęp

Jednym z elementów wpływających na zrównoważony rozwój jest inwestowanie społecznie odpowiedzialne rozumiane jako strategia inwestycyjna, która oprócz motywów typowo finansowych bierze sobie za cel szeroko rozumiane cele społeczne.

Inwestor społecznie odpowiedzialny będzie kierował swój majątek do przedsiębiorstw określanych mianem „spółek etycznych” lub „odpowiedzialnych społecznie” [Forbes 2011].

Obszarem wpływającym na ocenę tych podmiotów pod kątem etycznym jest między innymi jakość systemu rachunkowości prowadzonej w jednostce, a co za tym idzie – rzetelność sprawozdań finansowych udostępnianych odbiorcom zewnętrznym.

Celem artykułu jest wskazanie praktyk związanych z fałszowaniem ksiąg rachunkowych oraz sprawozdań finansowych w ocenie biegłych rewidentów. Autorzy starają się odpowiedzieć na dwa pytania: Jakie praktyki fałszowania informacji finansowych są wykrywane w toku badania sprawozdania finansowego? Jak często audytorzy spotykają się z tego typu praktykami?

Praktyki związane z manipulowaniem danymi i informacjami finansowymi opisywało wielu autorów, wskazując różne aspekty tych zachowań. Wymienić tu należy między innymi: G. Balliona [2003], A. Hołdę, W. Nowaka [2003], Schneidera [2007] czy J. Wiśniewską [2004]. O aktualności opisywanego problemu mogą świadczyć nowsze publikacje dotyczące opisywanej problematyki, na przykład autorstwa A. Nowak [2014], P. Szczeciny i J. Sztymelskiej [2011] czy M. Bąk [2012]. Problematykę dostrzegają również firmy audytorskie, dokonując ciągłego monitoringu opisywanej tematyki i publikując raporty na ten temat. Przykładem może tu być firma Ernst & Young (EY), która od kilku lat podejmuje działania związane z badaniem stopnia stosowania kreatywnej rachunkowości na świecie [Ernst & Young 2014, s. 28].

Artykuł składa się z dwóch części: teoretycznej, przedstawiającej problematykę manipulowania i fałszowania sprawozdań finansowych, oraz praktycznej, przedstawiającej wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów.

2. Manipulacja danymi i informacjami finansowymi

Kreatywna rachunkowość jest pojęciem powszechnie stosowanym w kontekście oszustw księgowych, których dopuściły się korporacje, takie jak Enron, Worldcom czy Xerox, i może mieć znaczenie nie tylko negatywne, ale także pozytywne w zakresie pomysłowego wdrażania przepisów i zasad rachunkowości. W związku z podejmowanym tematem autorzy zajmą się jedynie negatywnym znaczeniem pojęcia, jakim jest rachunkowość kreatywna. W aspekcie negatywnych zjawisk związanych z rachunkowością kreatywną stosowane jest często określenie „rachunkowość agresywna”. Można zauważyć istnienie dwóch diametralnie różnych kierunków przekłamania danych w sprawozdaniach. Podczas gdy pierwszy z nich poprawia wizerunek firmy w celu uzyskania kredytu, znalezienia inwestora strategicznego, podwyższenia notowań własnych akcji na Giełdzie Papierów Wartościowych lub wejścia na giełdy światowe, wreszcie dla uzyskania środków pomocowych z Unii Europejskiej, drugi kierunek pogarsza wizerunek firmy, działając w ten sposób na korzyść jednostki dążącej do przejęcia firmy [Ballion 2003, s. 78].

Punktem wyjścia do wyjaśnienia przyczyn oraz charakteru manipulacji informacjami finansowymi są nadrzędne zasady rachunkowości określone przepisami prawa bilansowego. J. Wiśniewska zwraca uwagę na nieprawidłowe stosowanie nadrzędnych zasad rachunkowości oraz przywołuje przykłady operacji gospodarczych, zasad wyceny, działań lub zaniechań, które mogą mieć wpływ na nieprawdziwy obraz sytuacji podmiotu w sprawozdaniu finansowym [Wiśniewska 2004, s. 36]. Często nieprawidłowością jest aktywowanie kosztów finansowania zewnętrznego na etapie wyceny wstępnej, np. środków trwałych czy produktów [Gos, Hońko 2015, s. 9].

Przykładową typową manipulacją kosztami jest ich niepoprawna kwalifikacja jako zakup inwestycyjny. W takim wypadku ich kwota zwiększa aktywa (zwykle trwałe) i nie jest bezpośrednio wykazywana w rachunku wyników jako koszt. Do kosztów jest przenoszona sukcesywnie pod postacią odpisów amortyzacyjnych. Taka operacja pozwala na zniżenie kosztów i zwiększenie wyniku finansowego przez rozłożenie w czasie kosztów. Ponadto zwiększa ona sumę bilansową [Nowak 2014, s. 231].

Nieujawnienie informacji o zagrożeniu kontynuacji działalności oznacza, że w niewłaściwy sposób dokonano wyceny aktywów oraz pasywów jednostki. Informacja ta jest kluczowa z punktu widzenia odbiorców sprawozdań finansowych. Równie ważna jest informacja o kwotach wyników wypracowanych na działalności kontynuowanej i zaniechanej, gdyż z punktu widzenia oceny kondycji jednostki istotna jest tylko działalność kontynuowana. Natomiast niewłaściwe zakwalifikowanie rozrachunków zmienia wartość wskaźników finansowych [Gołębiowski, Tłaczała 2014, s. 281].

Podobne działania nieetyczne wylicza M. Bąk, rozszerzając analizę o wpływ oszustw księgowych na inne aspekty działalności jednostki, przedstawione w tab. 1.

Tabela 1. Wpływ działań nieetycznych na inne aspekty działalności jednostki

Wybrane zasoby, wynik finansowy	Działania nieetyczne – przykłady
Kredyty bankowe	kreowanie pozytywnej sytuacji finansowej w celu uzyskania zdolności kredytowej
Marka	produkcja wyrobów o niższej jakości, sprzedaż towarów niezgodnych z oczekiwaniami klientów, ujawnianie fałszywych danych w sprawozdaniach finansowych, zawyżanie zysków przypisywanych marce, agresywna reklama marki w celu zniechęcenia do konkurencji
Relacje z klientami	nadmierna zażyłość w kontaktach z klientami, brak zainteresowania potrzebami klientów, reklama produktów z ukrytymi wadami, zatrzymanie klientów wbrew ich woli za pomocą specjalnej oferty, lekceważenie stałych klientów
Reputacja	falszowanie sprawozdań finansowych, zaniżanie cen w celu wyeliminowania konkurencji, nieuregulowanie zaległych zobowiązań
Pracownicy	naciski zarządu, brak bezpośredniej odpowiedzialności za podjęte działania, nieaktualizowana wiedza pracowników, zły system motywacji, niewłaściwe postępowanie przełożonych, brak bieżącej kontroli

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bąk 2012, s. 74].

Nieprzestrzeżenie zasad rachunkowości prowadzi bezpośrednio do sporządzenia sprawozdania niezgodnie z zasadą wiernego i rzetelnego obrazu, a pośrednio i w dłuższej perspektywie czasowej powoduje powstanie stanu zagrożenia kontynuowania działania jednostki gospodarczej [Schneider 2007, s. 270]. Podobna sytuacja może być następstwem utraty reputacji, klientów czy źródeł zewnętrznego finansowania w efekcie działań przedstawionych w tab. 1.

Źródłem nieprawidłowości może być zamierzone działanie (oszustwo) lub błąd wynikający z niewiedzy czy braku doświadczenia osoby prowadzącej rachunkowość. Przykładami błędów są [Szczecina, Sztymelska 2011, s. 44]:

- pomyłki popełniane przy zbieraniu i przetwarzaniu danych, na podstawie których sporządza się sprawozdanie finansowe,
- nieprawidłowe szacunki księgowe spowodowane przeoczeniami lub niewłaściwą interpretacją faktów,
- błędne zastosowanie zasad rachunkowości dotyczących wyceny, klasyfikacji, prezentacji lub ujawnienia informacji.

Manipulacje informacjami finansowymi niewynikające z błędów można nazwać oszustwami księgowymi. Są one efektem współistnienia w jednym czasie trzech zjawisk przedstawionych w tzw. trójkącie oszustwa [Hołda, Nowak 2003, s. 126]:

- zachęta/presja – kierownictwo lub pracownicy jednostki mogą być zachęceni lub podlegać presji, by popełnić oszustwo,
- sposobność – osoba popełniająca oszustwo musi mieć sposobność, by to oszustwo popełnić,
- postawa/racjonalizacja – osoby popełniające oszustwo charakteryzują się postawą bądź zasadami etycznymi, które ułatwiają im popełnienie tego oszustwa, lub znajdują się w sytuacji, która umożliwia im łatwe zrationalizowanie (usprawiedliwienie) oszukańczych zachowań.

Reasumując należy stwierdzić, że za sporządzanie sprawozdania finansowego zgodnie z obowiązującym prawem odpowiada kierownictwo jednostki, a za jego zbadanie i uwiarygodnienie informacji w nim prezentowanych odpowiada zawsze biegły rewident. Z tego tytułu w dalszej części artykułu przedstawiono wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów. Tematem badania były praktyki fałszowania sprawozdań finansowych i manipulacja danymi, z którymi spotkali się respondenci w trakcie przeprowadzania badań sprawozdań finansowych.

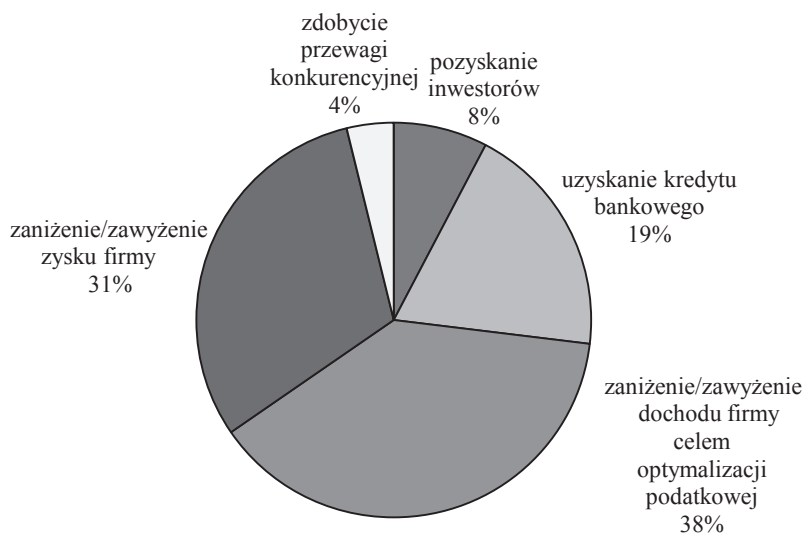
3. Fałszowanie sprawozdań finansowych w opinii biegłych rewidentów

Badanie zostało przeprowadzone w formie formularza ankietowego i skierowane do biegłych rewidentów oraz osób zajmujących się rachunkowością niebędących biegłym rewidentem. Okres przeprowadzenia badania to przełom kwietnia i maja 2015 roku. Badanie zostało przeprowadzone w formie elektronicznej. Link do formularza

ankiety został rozesłany pocztą elektroniczną do 303 biegłych rewidentów z Polski Północnej. Adresy poczty elektronicznej biegłych rewidentów zostały zebrane za pomocą strony internetowej www.kibr.org.pl. Każdy z respondentów wypełniał ankietę za pośrednictwem systemu LimeSurvey, będącego składową platformy e-learningowej Moodle udostępnianej przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ankiety ukończyło 26 biegłych rewidentów, co stanowi około 8,6% ogółu wysłanych próśb o wypełnienie ankiety. Najliczniejszą grupę biegłych rewidentów stanowiły osoby powyżej 46 roku życia (42,3%), z doświadczeniem zawodowym wyższym niż 36 lat (38,5%).

Jak wynika z badań, aż 65% biegłych rewidentów w swojej pracy spotkało się z manipulowaniem danymi finansowymi, natomiast 94% tychże osób stwierdziło, że proceder dokonywania oszustw księgowych był rzadko przez nie spotykany. Niewątpliwie jest to pozytywna informacja, gdyż proceder fałszowania, z którym mieli do czynienia ankietowani, nie był zjawiskiem powszechnym.

Wśród najczęściej wskazywanych celów manipulowania danymi finansowymi wyróżnia się zaniżenie lub zawyżenie dochodu firmy celem optymalizacji podatkowej (38%) oraz zaniżenie lub zawyżenie zysku firmy (31%). Ankietowani podkreślili także, że manipulacje bardzo często są dokonywane po to, aby uzyskać kredyt bankowy. Rysunek 1 przedstawia wyniki przeprowadzonych badań w tym zakresie.



Rys. 1. Cele manipulowania danymi finansowymi w opinii biegłych rewidentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego.

Co niepokojące, aż 23% biegłych rewidentów znalazło się kiedykolwiek pod presją ze strony kierownictwa badanej jednostki, a 12% tychże osób uzyskało pro-

pozycję zastosowania manipulacji w zamian za korzyści finansowe. Tym samym należy zauważyć, że korupcja może być sposobem na przedstawianie obrazu firmy w sposób nierzetelny i niezgodny z podstawowymi zasadami rachunkowości. W tabeli 2 przedstawiono techniki manipulowania danymi finansowymi najczęściej stosowane w opinii respondentów.

Tabela 2. Praktyki stosowane w manipulacji danymi w opinii biegłych rewidentów

Wyszczególnienie	Odpowiedzi respondentów		
	tak	nie	nie wiem
Przedwczesne uznanie przychodów	52,9%	41,2%	5,9%
Ujmowanie w księgach rachunkowych fikcyjnych przychodów	23,5%	70,6%	5,9%
Zwiększenie dochodów jednostki za pomocą jednorazowych zysków	52,9%	35,3%	11,8%
Przesunięcie kosztów bieżącego okresu sprawozdawczego w ciężar przyszłych okresów	88,2%	5,9%	5,9%
Zaniechanie ujęcia w księgach rachunkowych lub nieujawnienie wszystkich zobowiązań	64,7%	29,4%	5,9%
Przesunięcie bieżącego dochodu do okresów późniejszych	41,2%	52,9%	5,9%
Ujęcie w księgach bieżącego okresu kosztów, które dotyczą przyszłych okresów	58,8%	35,3%	5,9%
Tworzenie lub rozwiązywanie nieuzasadnionych rezerw	58,8%	35,3%	5,9%
Sprzedaż z klauzulą odkupu (sprzedaż na określony czas aktywów firmy i późniejsze ich odkupienie)	23,5%	64,7%	11,8%
Nieuzasadniona zmiana kwoty/terminu dokonywanych odpisów aktualizujących	52,9%	41,2%	5,9%
Ujemne przepływy finansowe z działalności operacyjnej przy wykazywaniu zysków	52,9%	29,4%	17,7%
Posiadanie konta bankowego lub działalności w krajach należących do rajów podatkowych	11,7%	70,6%	17,7%
Znaczna ilość transakcji firmy z podmiotami zależnymi	64,7%	29,4%	5,9%
Znaczne, niespotykane wcześniej transakcje, szczególnie w pobliżu końca roku obrotowego	52,9%	41,2%	5,9%
Sprzeniewierzenie majątku firmy przez pracowników	35,3%	58,8%	5,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego.

Istotny jest fakt, że 80,8% respondentów uważa, że najczęściej manipulacji księgowych dokonuje kierownictwo jednostki. Według 61,5% biegłych rewidentów bardzo często osoby dokonujące nadużyć księgowych nie ponoszą za nie odpowiedzialności ze względu na brak możliwości udowodnienia winy. Ponadto w opinii 80,8% ankietowanych firmy starają się tuszować ujawnione manipulacje księgowe, gdyż boją się utraty reputacji.

Tabela 3 przedstawia subiektywne oceny działań oraz stopień, w jakim mogą zostać one usprawiedliwione, jeśli pozwolą firmie przetrwać spowolnienie ekonomiczne.

Tabela 3. W jakim stopniu poniższe działania mogą zostać usprawiedliwione, jeśli pozwolą firmie przetrwać spowolnienie ekonomiczne?

Wyszczególnienie	Odpowiedzi respondentów		
	działanie etyczne, gdyż służy dobru firmy	działanie nieetyczne, ale służy dobru firmy, więc warto je podjąć	kategoryczny brak uzasadnienia dla działania
Wręczenie upominków w celu pozyskania/utrzymania relacji biznesowych	38,5%	23,0%	38,5%
Oferowanie korzyści pieniężnych w celu pozyskania/utrzymania relacji biznesowych	7,7%	15,4%	76,9%
Oferowanie rozrywki w celu pozyskania/utrzymania relacji biznesowych	26,9%	26,9%	46,2%
Falszowanie informacji w sprawozdaniu finansowym	0,0%	19,2%	80,8%
Brak dokonania odpisów aktualizujących wartość rzeczowych aktywów trwałych w przypadku znacznej utraty ich wartości	3,9%	19,2%	76,9%
Zaniechanie tworzenia rezerw na przewidywane przyszłe koszty	11,5%	26,9%	61,6%
Zawyżanie wartości zapasów i zaniżanie wartości sprzedanych towarów i produktów	0,0%	15,4%	84,6%
Zaniechanie ujawniania niepomyślnych zdarzeń w informacji dodatkowej	3,8%	23,1%	73,1%
Zaniechanie odpisu w koszty należności nieściągalnych	0,0%	7,7%	92,3%
Rozmyślne sterowanie przeciekami do prasy informacji fałszywych i wprowadzających w błąd	3,8%	15,4%	80,8%
Naciskanie na dłużników, aby regulowali należności na koniec miesiąca/kwartału/roku	42,3%	34,6%	23,1%
Manipulowanie pozycjami z końca roku przez zaliczanie ich do minionego lub następnego okresu	0,0%	15,4%	84,6%
Ustalenie stawek amortyzacyjnych niezgodnych z rzeczywistym zużyciem aktywów i ich korekta w dogodnym dla firmy okresie sprawozdawczym	0,00%	7,7%	92,3%
Brak rozróżnienia kosztów dla celów podatkowych i bilansowych (założenie, że wszystkie koszty bilansowe są również kosztami uzyskania przychodów dla celów podatkowych)	0,00%	23,1%	76,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego.

Wyniki badań wykazały, że 58% biegłych rewidentów uważa, że sprawozdanie finansowe sporządzone zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) jest bardziej podatne na manipulacje danymi finansowymi niż sprawozdanie finansowe sporządzone zgodnie z ustawą o rachunkowości (uor), 53% tychże osób zaś jest zdania, że najbardziej narażone na proceder fałszowania jest sprawozdanie z sytuacji finansowej. Ponadto analiza sprawozdań finansowych jednostek, które stosują MSSF, wykazuje, że swoboda kształtowania układu sprawozdań w praktyce utrudnia analizę porównawczą [Kogut 2014, s. 164].

4. Zakończenie

Wyniki przeprowadzonego badania ukazują bardzo ważny problem fałszowania sprawozdań finansowych. Analiza wyników badania ukazuje, że problem manipulacji danymi finansowymi w Polsce nie jest marginalny. Aż 65% badanej grupy biegłych rewidentów spotkało się z różnymi formami manipulowania danymi finansowymi. Aspektem pozytywnym jest stwierdzenie, że 94% tychże osób rzadko miało styczność z procederem oszustw księgowych. Warto podkreślić, że 23% respondentów spotkało się z presją kierownictwa badanej jednostki w zakresie manipulowania informacjami finansowymi, a 12% spotkało się z propozycjami korupcyjnymi. W opinii respondentów działania związane z oszustwami księgowymi są decyzją kierownictwa jednostki. Głównymi praktykami stosowanymi przez oszustów księgowych są manipulacje przychodami i kosztami na przełomie lat obrachunkowych oraz fikcyjne transakcje z podmiotami powiązаныmi.

Należy mieć nadzieję, że idea zrównoważonego rozwoju sprawi, że przybywać będzie w otoczeniu gospodarczym spółek etycznych również z punktu widzenia rachunkowości.

Literatura

- Ballion G., 2003, *Wpływ rachunkowości kreatywnej na wiarygodność rynku finansowego w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowości i Finansów w Białymostku-Białej, *Rynek finansowy w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, materiały pokonferencyjne.
- Bąk M., 2012, *Etyka a rachunkowość, czyli dylematy współczesnego przedsiębiorstwa*, [w:] Sojak S. (red.), *Rachunkowość. Dylematy praktyki gospodarczej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Ernst & Young, 2014, *Trudna droga do zgodności: starania na rzecz etycznego wzrostu*, 13. Światowe Badanie Nadużyć Gospodarczych.
- Forbes, 2011, *Czym jest Socially Responsible Investing (SRI), czyli inwestowanie społecznie odpowiedzialne*, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/sri/czym-jest-socially-responsible-investing--sri---czyli-inwestowanie-spoecznie-odpowiedzialne,3887,1#> (25.01.2016).
- Gołębiowski G., Tłaczała A., 2014, *Agresywna księgowość a ocena kondycji finansowej*, [w:] Gołębiowski G., Grycuk A., Tłaczała A., Wiśniewski P., *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa.

- Gos W., Hońko S., 2015, *Zasada ostrożności*, Rachunkowość, nr 4.
- Hołda A., Nowak W., 2003, *Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 13 (69), SKWP, Warszawa.
- Kogut J., 2014, *Etyka w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 329, UE, Wrocław.
- Nowak A., 2014, *Manipulacje księgowe i sposoby ich wykrywania*, [w:] Lelusza H., Burchart R. (red.), *Współczesne problemy rachunkowości w teorii i praktyce*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Schneider K., 2007, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa.
- Szczecina P., Sztymelska J., 2011, *Rachunkowość kreatywna, czyli od rzetelnego sporządzania sprawozdania finansowego po nieuczciwą manipulację danymi finansowymi*, [w:] Lorenc B. (red.), *Rachunkowość u progu nowej dekady*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.
- Wiśniewska J., 2004, *Oszustwa w rachunkowości zagrożeniem dla prawidłowego stosowania nadrzędnych zasad rachunkowości*, Problemy Rachunkowości, nr 3(18), lipiec-wrzesień.